

УДК 371.4

Жуматаева Асылгүл Саринжиевна
И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети
Жуматаева Асылгуль Саринджиевна
Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева
Zhumataeva Asylgul Sarinjievna
I. Arabaev Kyrgyz State University

ЖАШ МУУНДАРДЫ УЛУУЛАРДЫ УРМАТТООГО ТАРБИЯЛООНУН МЕТОДДОРУ**МЕТОДЫ ВОСПИТАНИЯ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ В ДУХЕ УВАЖЕНИЯ К СТАРШИМ****METHODS OF EDUCATING THE YOUNGER GENERATION
IN THE SPIRIT OF RESPECT FOR ELDERS**

Аннотация. Бул макалада кыргыз элинде улууларды урматтоо салтынын муундан муунга сакталып өтүшүнө таасир эткен социалдык-педагогикалык механизмдер талданат. Эмпирикалык материалдардын жана теориялык булактардын негизинде улууларды урматтоону камсыздаган адептик нормалардын туруктуулугу үй-бүлө жана коомдук чөйрөдө колдонулган элдик тарбиянын натыйжалуу методдору менен каражаттарына тыгыз байланышта экендиги көрсөтүлөт. Г.Н. Волков, А. Измайлов, А. Алимбеков, Р. Умарова ж.б. изилдөөчүлөрдүн эмгектерин таяныч кылуу менен балдардын аң-сезимин, жүрүм-турумун жана баалуулук багыттарын калыптандырган элдик педагогикалык методдор системалаштырылат. Изилдөөдө аң-сезимди калыптандыруу, жүрүм-турумду жөнгө салуу жана жүрүм-турумду стимулдаштыруу өңдүү негизги методдук топтор белгиленип, аңгемелешүү, үлгү болуу, түшүндүрүү, бата берүү, кыйытып айтуу жана башка салттык ыкмалардын мазмуну ачып берилет. Жыйынтыктар элдик педагогиканын балдарды улууларды урматтоого тарбиялоодо күчтүү социалдык-маданий механизм бойдон калып жатканын тастыктайт.

Негизги сөздөр. Элдик педагогика; улууларды урматтоо; салттуу маданият; адептик тарбия; педагогикалык методдор; социалдашуу; жүрүм-турум маданияты; этнопедагогика.

Аннотация. В статье анализируются социально-педагогические механизмы, обеспечившие сохранение и передачу из поколения в поколение кыргызской традиции уважения к старшим. На основе эмпирических данных и теоретического анализа показано, что устойчивость данной нравственной нормы связана с эффективными методами и средствами народного воспитания, использовавшимися в семье и общественной среде. Опираясь на труды Г.Н. Волкова, А. Измайлова, А. Алимбекова, Р. Умаровой и других исследователей, в работе систематизированы методы народной педагогики, направленные на формирование сознания, поведенческих навыков и ценностных ориентаций детей. Выделены основные группы методов — формирующие сознание, регулирующие поведение и стимулирующие деятельность. Подробно раскрыты такие традиционные приемы, как беседа, наставление, объяснение, показ примера, благопожелание, порицание и др. Полученные результаты подтверждают, что народная педагогика остается мощным механизмом нравственного воспитания и формирования уважительного поведения по отношению к старшим.

Ключевые слова. Народная педагогика; уважение к старшим; традиционная культура; нравственное воспитание; педагогические методы; социализация; поведенческие нормы; этнопедагогика.

Abstract. The article examines the socio-pedagogical mechanisms through which the Kyrgyz tradition of respecting elders has been preserved and transmitted from generation to generation. Based on empirical data and theoretical analysis, the study demonstrates that the sustainability of

this moral norm is closely linked to the effective traditional methods and means of upbringing used in family and community practices. Drawing on the works of G.N. Volkov, A.E. Izmailov, A. Alimbekov, and R. Umarova, the research systematizes the folk pedagogical methods that shape children's moral consciousness, behavioral habits, and value orientations. The study identifies key groups of methods—including consciousness-forming, behavior-shaping, and behavior-stimulating practices—and provides detailed descriptions of storytelling, advising, explanation, example-setting, blessing, discouragement, and other culturally embedded techniques. The findings confirm that folk pedagogy remains a powerful mechanism for moral education, where emotionally rich, situationally appropriate, and socially monitored practices ensure children's acquisition of respectful behavior toward elders.

Ключевые слова. Folk pedagogy; respect for elders; Kyrgyz traditional culture; moral upbringing; pedagogical methods; socialization; value formation; behavioral norms; ethno-pedagogy.

Максаты жана изилдөөнүн методдору

Бул изилдөөнүн максаты — кыргыз элинде улууларды урматтоо салтынын муундан муунга үзгүлтүксүз өтүшүн камсыздаган элдик педагогиканын методдору менен каражаттарын аныктап, аларды педагогикалык илимдин контекстинде илимий жактан негиздеп берүү.

Изилдөө төмөнкү илимий методдордун негизинде жүргүзүлдү:

Теориялык талдоо — элдик педагогика, этнопедагогикалык булактар, изилдөөчүлөрдүн эмгектери боюнча;

Эмпирикалык материалдарды контент-талдоо — чогултулган этнографиялык жана тарбиялык практикалардын маалыматтары боюнча;

Салыштырма талдоо — элдик тарбия методдорун азыркы педагогикалык классификациялар менен салыштыруу;

Системалаштыруу жана жалпылоо — элдик тарбиядагы методдорду топтоштуруу жана типология түзүү.

Социалдык педагогикалык мыйзам ченемдүүлүктөргө таянсак коом мүчөлөрүнүн жүрүм-турум маданиятындагы мындай сапаттардын муундан муунга сакталышы, өнүгүшү башка себептер менен бирге сапаттарды тарбиялоого багытталган таасирлүү методдордон, каражаттардан көз каранды болот. Биз тарабынан топтолгон эмпирикалык материалдардын анализи кыргыз коомундагы улууларды сыйлоо салтынын туруктуулугу балдарды тарбиялоо практикасындагы метод жана каражаттардын түздөн түз туундусу болгондугун тастыктайт. Илимде мындай билимдерди иретке салып ачыктоонун бир катар тажрыйбалары бар (Г.Н. Волков, А.Э. Измаилов, А. Алимбеков, Р. Умарова [4, 5, 2, 8]).

Илимде калыптанган көз караштар жана элдик тажрыйбалар тарыхы бизге балдарды улууларды урматтоого тарбиялоонун методдорун балдардын бул багыттагы түшүнүктөрүн, ишеним-ынанымдарын, жүрүм-турум адаттарын калыптандыруунун жолдору катары айкындоого мүмкүнчүлүк берди. Бул процессте тарбиячылар жана балдар тарабынан колдонулган материалдык эмес жана материалдык заттарды каражаттар катары каралат. Улууларды урматтоого тарбиялоонун каражаттары өтө көп кырдуу. Алар бир тараптан элдик ырым-жырым, салттарды, балдардын оюн, эмгек, социалдык ролдук ишмердүүлүгүн, экинчи жактан элдик оозеки чыгармалардын үлгүлөрүн камтыйт. Жогорудагы авторлордун эмгектерине негизденүү, бизге элдик тарбиянын төмөнкүдөй методдорун жана ыкмаларын бөлүп көрсөтүүгө мүмкүнчүлүк берди: аңгемелешүү, кеңешүү, түшүндүрүү, көрсөтүү, үлгү болуу, өтүнүү, буйруу, көндүрүү, бата берүү, мыскылдоо, ыраазычылык билдирүү, каргоо, сөгүү, күнөөлөө, айыптоо, көнүктүрүү, каалоо, алкоо, жалынып-жалбаруу, ант, белги берүү (жаңсоо, кол булгоо, көз кысуу), кубаттоо, жактырбоо, алдоо, керээз, ишеним, осуят, тилдөө, эскертүү, жаза берүү, келтектөө, нукуу ж.б.

Жогорудагы методдорду төмөнкүдөй үч группага бөлүп кароого болот:

1) Аң-сезимди калыптандырууга багытталган методдор.

2) Ишмердүүлүктү жана жүрүм-турумду өзгөртүп, адептик билимдерди кылык-жорукка айландыруу методдору.

3) Ишмердүүлүктү жана жүрүм-турумду стимулдаштыруу методдору (1-сүрөт).

Улууларды урматтоого тарбиялоонун методдору		
Аң-сезимди калыптандыруу методдору	Адептик билимдерди жүрүм-турумга айландыруу методдору	Стимулдаштыруу методдору
<ul style="list-style-type: none"> – Түшүндүрүү – Аңгемелешүү – Кеңеш берүү – Көрсөтүү – Үлгү болуу – Осуят – Үгүт-насаат 	<ul style="list-style-type: none"> – Талап коюу, Тыюу – Көрсөтүп аткартуу – Улгайган адамдардын батасын, ыраазычылыгын алуу; – Белги берүү (жаңсоо кол булгаллоо, көз кысуу) – Эскертүү 	<ul style="list-style-type: none"> – Мактоо, Кубаттоо – Алкыш, каалоо жана алкоо, бата берүү – Зекүү, айыптоо – Жактырбай кароо – Каргыш – Тилдөө

Ал эми улууларды урматтоо жөрөлгөлөрүн туура аткаруу тажрыйбасына ээ кылуу методдору реалдуу кырдаалдарда жакшылык жамандык иш-чараларында, оюн, эмгек процессинде колдонулуп коом тарабынан жазылбаган мыйзам талаптарды аткаруу таризинде көпчүлүктүн, эң обол улуулардын өздөрүнүн тыкыр көзөмөлүндө ишке ашкан. Балдар улуулар менен учурашуу, атын алуу, колуна суу куюу ж.б. иш-аракеттеринде буйрук же эреже түрүндө калыптанган үгүт насааттарды жетекчиликке алышкан.

Элдик педагогикалык практикада жүрүм-турум маданиятын стимулдаштыруу көбүнесе материалдык жана сөз жүзүндөгү ыраазычылык менен бекемделген. “Элдин назары, кудай назары” дегендей жүзүндөгү сыйлыктардын эң жогоркусу улуулардын, элдин журттун батасы болгон. “Батанын психосемантикалык мазмуну адресатты жакшылыкка үндөйт, багыттайт. Анын аракети туура, ниети калыс болушун каалоо түрүндө берет. Бата адресатка арналып, анын келечектеги иш-аракетине дем, кубат, стимул берет. Бата алуучу жашоого шыктанат, импульска ээ болот. Бата аны максаттуу өмүр

кечирүүгө түртөт». (А. Абдулатов, 2008) Эл көпчүлүктүн айрыкча улуулардын купулуна толуп ыраазычылыгын алган адамдын жолу ачык, зоболосу бийик болот деген ишенимде болушкан. Улууларга ызаатсыз мамилеси байкалган балдардын жоругун ашкерелеп, оңдоо түзөө багытында эскертүү, зекүү, уяткаруу, жактырбай кароо, тилдөө сыяктуу метод, ыкмалар колдонулган. Жазалоонун эң катаалы каргыш болгону менен ал дайыма эле колдонулбай көбүнесе балдардын өзүнүн жүрүм-турумуна абай карап, ниетин түздөп башкаларга орой, корс мамиле жасоодон этиятануусуна таасир этүүнүн айла, амалы катары кабылданган [1].

Бирок, элдик тарбия нукура турмуш агымына туташ биримдикте жүзөгө ашкандыктан - түшүндүрүү, аңгемелешүү, кеңеш берүү, көрсөтүү, үлгү, осуят, керээз үгүт - насаат болобу реалдуу кырдаалдарга ылайык тандалып максаттуу жана балдардын эркин, акыл-эсин, сезимдерин бийлеп, тап жылдырбай тартып аларлык деңгээлде эмоционалдуу таасирдүү колдонулган.

Педагогика илими боюнча түшүндүрүү - бул балдардын аң-сезимине түз жана кыргыздардын салттуу маданиятын жаштарды

социалдык жактан тарбиялоонун методдорунун бири. Түшүндүрүү методу элдик педагогикада эң көп колдонулган ыкма. А. Алимбеков “айтып берүү, түшүндүрүү - мектепте колдонулган окутуу ишинин эң эски монологдук методу. Мында кыска убакыттын ичинде көп материалды түшүндүрүү мүмкүнчүлүгү түзүлөт” деп белгилейт [3].

Айтуу, түшүндүрүү ар дайым турмуштук мисалдар менен чектелип бекемделген. Айрыкча, өзүнүн урук туугандарынын арасындагы жакшы кишилик касиеттерди өрнөк катары карашып алардын кешигин ичирүү ырымын аткарышкан же батасын алышкан. Кээ бир жагдайда балдарды ар түрдүү жакшы адатка үйрөнүүнүн пайдалуулугуна элдик жомоктордон алынган мисалдар, макалдар менен ишендиришкен. Кыргыз жомокторунун көпчүлүгү балдарды элдик адеп салтка, жүрүм-турумга үйрөтүү үчүн өтө тасирдүү каражат катары кызмат өтөгөн. Алсак, “Акылдуу бала”, “Баласы менен атасы”, “Өнөр үйрөнгөн бала”, “Ырыс алды ынтымак”, “Жээренче чечен” «Кемпирдин жети баласы» ж.б. Булардан тышкары элге кеңири тараган көркөм чыгармаларда да улуулардын акылдуулук, жоомарттык, чечкиндүүлүк, мээнеткечтик, эрктүүлүк сыяктуу сапаттары негизги планда каралат. Жаштарды тигил же бул сапаттын тууралыгына ишендирүүдө макалдар да өзгөчө роль ойногон. Макалдар өзүнүн көркөм формасынын кыскалыгы, элестүүлүгү, тактыгы менен эске тутууга, жаттап калууга жеңил келгендиктен, аларда талаш-тартыштуу, олку-солку же бүдөмүк ой, пикирлер айтылбайт. Макалдарда ата-бабалардын турмуштук тажрыйбалардын, жөрөлгөлөрдүн негизинде келип чыккан, такталган кыскача, кескин, ачык түрдөгү корутунду, жыйынтыктар көрсөтүлөт. Алсак, жогоруда экинчи бөлүмдө мисал келтирген макалдардан сырткары “Атадан таяк жеген – балдар жакшы, энеден тил укпаган – кыздар жакшы”, “Ата сөзү ок”, “Кары келсе ашка, жаш келсе ишке” – деген макалдардагы педагогикалык мааниси терең ой, пикирлерди жыйынтык, корутундуларды эч ким туура эмес деп талаша албайт. Бул макалдарда берилген ой, пикирлер чыныгы турмуштук тажрыйбанын, кыраакылык менен байкоонун негизинде келип чыккан педагогикалык жыйынтыктар жана корутундулар.

Бирок, элдик тарбия нукура турмуш агымына туташ биримдикте жүзөгө ашкандыктан - *түшүндүрүү, аңгемелешүү, кеңеш берүү, көрсөтүү, үлгү, осуят, керээз үгүт - насаат* болубу реалдуу кырдаалдарга ылайык тандалып максаттуу жана балдардын эркин, акыл-эсин, сезимдерин бийлеп, тап жылдырбай тартып аларлык деңгээлде эмоционалдуу таасирдүү колдонулган.

Педагогика илими боюнча түшүндүрүү - бул балдардын аң-сезимине түз жана кыргыздардын салттуу маданиятын жаштарды социалдык жактан тарбиялоонун методдорунун бири. Түшүндүрүү методу элдик педагогикада эң көп колдонулган ыкма. А. Алимбеков “айтып берүү, түшүндүрүү - мектепте колдонулган окутуу ишинин эң эски монологдук методу. Мында кыска убакыттын ичинде көп материалды түшүндүрүү мүмкүнчүлүгү түзүлөт” деп белгилейт [3].

Айтуу, түшүндүрүү ар дайым турмуштук мисалдар менен чектелип бекемделген. Айрыкча, өзүнүн урук туугандарынын арасындагы жакшы кишилик касиеттерди өрнөк катары карашып алардын кешигин ичирүү ырымын аткарышкан же батасын алышкан. Кээ бир жагдайда балдарды ар түрдүү жакшы адатка үйрөнүүнүн пайдалуулугуна элдик жомоктордон алынган мисалдар, макалдар менен ишендиришкен. Кыргыз жомокторунун көпчүлүгү балдарды элдик адеп салтка, жүрүм-турумга үйрөтүү үчүн өтө тасирдүү каражат катары кызмат өтөгөн. Алсак, “Акылдуу бала”, “Баласы менен атасы”, “Өнөр үйрөнгөн бала”, “Ырыс алды ынтымак”, “Жээренче чечен” «Кемпирдин жети баласы» ж.б. Булардан тышкары элге кеңири тараган көркөм чыгармаларда да улуулардын акылдуулук, жоомарттык, чечкиндүүлүк, мээнеткечтик, эрктүүлүк сыяктуу сапаттары негизги планда каралат. Жаштарды тигил же бул сапаттын тууралыгына ишендирүүдө макалдар да өзгөчө роль ойногон. Макалдар өзүнүн көркөм формасынын кыскалыгы, элестүүлүгү, тактыгы менен эске тутууга, жаттап калууга жеңил келгендиктен, аларда талаш-тартыштуу, олку-солку же бүдөмүк ой, пикирлер айтылбайт. Макалдарда ата-бабалардын турмуштук тажрыйбалардын, жөрөлгөлөрдүн негизинде келип чыккан, такталган кыскача, кескин, ачык түрдөгү корутунду, жыйынтыктар көрсөтүлөт. Алсак,

жогоруда экинчи бөлүмдө мисал келтирген макалдардан сырткары “Атадан таяк жеген – балдар жакшы, энеден тил укпаган – кыздар жакшы”, “Ата сөзү ок”, “Кары келсе ашка, жаш келсе ишке” – деген макалдардагы педагогикалык мааниси терең ой, пикирлерди жыйынтык, корутундуларды эч ким туура эмес деп талаша албайт. Бул макалдарда берилген ой, пикирлер чыныгы турмуштук тажрыйбанын, кыраакылык менен байкоонун негизинде келип чыккан педагогикалык жыйынтыктар жана корутундулар[6].

Балдарга *акыл-насаат айтуу, баарлашуу, түшүндүрүү, ынандыруу санат, насыят айтуу* ыкмалары да кеңири колдонулган. Кыргыз фольклорунда насаат ырлары деген мааниси терең жанр бар. Мында ыр түрүндө калктын калың журтуна ар кандай темаларда насаат айтылат. Насаат ырлары тарбиялоо учурунда өтө таасирдүү деп айтсак болот. Жаштарга арналган насаат ырларында болсо адеп-ахлак, жүрүм-турум жөнүндө, турмушта бардык учурларда өзүн алып жүрүү эрежелери айтылган. Бул багыттагы эл ырчылары ырларында улуулардын жагымсыз жоруктарына да басым жасашып, маңдайында санатын угуп олтургандарды андай адаттардан алыс болууга чакырышкан. Айрыкча, бул темадагы санат, термелер айрыкча жаштарды үй-бүлөлүк турмушка даярдоодо, ал эми бойго жеткен уландарды жар тандого багыттоодо, ошол эле учурда ата-энесин, өзүнөн улуу адамдарды урматтоого тарбиялоодо өзгөчө мааниге ээ болгон. Кыз балдар башка бир үйдүн босогосун аттагандан кийин турмушка тың, өмүрлүк жолдошун жана анын туугандарын сыйлашы жана барган жеринде өз ата-энесин уят кылбашы керек. Мына ошондуктан, насаат ырлары балдарды улууларды урматтоого тарбиялоодо таасирдүү ыкмалардын бири болгон [7].

Негизинен, *аңгеме* жана *түшүндүрүү методдору* балдарда адептик, анын ичинде улууларды урматтоого тарбиялоодогу ишеним ынанымдарды бекемдеп ар кандай жагдайларда өзүн ишенимдүү аракет жасоосуна негиз болгон. Кыргыз коомунда ата-энелер балдарды турмуштук жана эл ичинде уламыш болуп айтылып келген өрнөк үлгүлөргө карап тарбиялап келишкен. Албетте, үлгү катары ар бир бала үчүн өз ата-энеси болору анык. Мындан өткөн таасирдүү мектеп

болбостугун алдын ала туйган ар бир ата-эне өзүнүн пейил мүнөзү, жүрүм-туруму, башка улуу жана курдаш адамдарга жасаган мамилеси, балдарга жасаган мамилеси, конок күтүүдөгү жүрүм-туруму менен балдарга үлгү болууга аракет кылып, өзүн өзү ар дайым көзөмөлдөгөн. Буга байланыштуу, ата-эне тарабынан жасалган ар кандай жаман жоруктун кесири, эң алгач балдарда кайталанышы мүмкүн деген ишеним болгон.

Аңгемелешүү методу акыл айтуу жолу менен улуулардын балдарга кыйын учурда жардам бериши. Балдарды айлана-чөйрөнү көргөндө реакция берүүгө көндүрүү үчүн алар менен жаңы төрөлгөн мезгилинен баштап кадыресе баарлашып, аңгемелешүү аракетин жасашкан. Алты-жети жашынан баштап балдар менен аңгемелешүүнүн мазмуну маанилүү роль ойногон.

Аңгемелешүү – маалымат алмашуу процесси. Маалымат алмашуу эки тараптуу болгон. Айрым учурда бул балдардын суроосунан жаралса, айрым учурда улуулардын жаштар тарабынан коомдук жайда тигил же бул учурда өзүн кандай алып жүрүш керек экендигин эң туура адептүү норма кандай болоорун аңдап түшүнүүгө багытталган. Улуулар балдар менен аңгемелешүү ийгиликтүү болушу үчүн ыңгайлуу учурду кылдаттык менен тандашкан. Балдардын жаш курагында аңгемелешүү көпчүлүк учурда балдардын туура эмес жоруктарынын негизинде түшүндүрүү иретинде жүргүзүлөт. Мындай аңгемелешүүнүн субъекти өз ата-энеси гана эмес, айыл ападагы улгайган адамдар, кошуналар айрым учурда өзүнөн бир аз улуу балдар да болушу мүмкүн. Бул курактан баштап аңгемелешүүнүн мазмунун балдарга кандайдыр бир туура эмес аткарылган иштин же жоруктун туура жолун түшүндүрүп өзүнүн жүрүм-турумун коомдо кабыл алынган салттуу эрежелерге ыңгайлаштыруу маселелери түзөт. Ар бир улуу муун жаштардын эл арасында абийирдүү, адилет тутунуп, уккан сөзүнүн ар бирин эсине тутуп, айткан сөздөрүн келечектеги турмуш жолунда акыл казынасы, пайдаланаар көмөкчүсү катары колдонушат деген үмүт менен айтып келишкен.

Элдик педагогикада бул методдор балдардын жаш курагына жана жорук жосунунун олдоксондугунун деңгээлине жараша

колдонушкан. Сөз менен жазалоо кыйытып айтуу мүнөзүндө болгон. Кыйытып айтуу же сөздүктө кыйытма - бир аз же кыйыр көрсөтмө же сунуш катары берилет. Педагогиканын тилинде ал балага кыйыр каймана таасир этүү амалы. Алсак, “Керегем сага айтам, келиним сен тыңша”- деп кыйытып айтып, жаштарды зирек, баардык нерсени байкаган акылдуулукка, адептүүлүккө тарбиялоого аракет кылышкан. Орду менен айтылган сынды кабыл алууга туюму жетпеген балдар, кыздарды “Мурду балта кеспейт!” – деп катуу сынга алышкан. Бирок, орунсуз эле урушуп тилдеген ата-энелер коом тарабынан ар дайым сынга алынган. Буга байланыштуу “Жакшы сөз жыланды ийининен чыгарат”, “Жакшы адам таап сүйлөйт, жаман адам каап сүйлөйт”, “Чаап айтканча, таап айт”, “Чайкап сүйлөгөнчө, байкап сүйлө” - деген макалдар тикеден тике балдарды тарбиялоо практикасына байланыштуу ата-энелерге да тиешелүү болгонун эске алуу абзел.

Жыйынтык:

Изилдөөнүн натыйжалары кыргыз коомунда улууларды урматтоо салтынын

туруктуулугу элдик педагогиканын терең тамырлаган методдору жана көп кырдуу тарбиялык каражаттары аркылуу сакталып келе жатканын көрсөтөт. Аң-сезимди калыптандыруу, жүрүм-турумду жөнгө салуу жана стимулдаштыруу багытындагы ыкмалар өз ара байланышта иштеп, балдардын моралдык түшүнүктөрүн, көз карашын жана адептик жүрүм-турумун калыптандырууда маанилүү роль ойнойт. Эмпирикалык материалдар көрсөтүп тургандай, аңгемелешүү, түшүндүрүү, үлгү көрсөтүү, насаат айтуу, бата берүү, макал-лакаптарды колдонуу сыяктуу элдик ыкмалар эмоцияга бай, жашоого жакын реалдуу кырдаалдарда колдонулуп, балдардын жүрүм-турумун түздөн-түз жана кыйыр түрдө жөнгө салган. Маскаралоо, эскертүү, кыйытып айтуу сыяктуу социалдык көзөмөлдөөнүн формалары да балдардын адептик жүрүм-турум нормаларын калыптандырууда эффективдүү болгон. Жыйынтыктап айтканда, кыргыз элдик педагогикасы улууларды урматтоого тарбиялоонун табигый, тарыхый жана социалдык жактан бекемделген система экенин далилдейт.

Колдонулган адабияттардын тизмеси

1. **Абдулатов, А.** Паремияларды когнитивдик-педагогикалык максатта сыпаттоонун айрым проблемалары [Текст] / А. Абдулатов. – Бишкек, 2006.
2. **Алимбеков, А.** Кыргыз этнопедагогикасы [Текст]: окуу куралы / А. Алимбеков. – Бишкек: КББИ, 1996. – 80 б.
3. **Алимбеков, А.** Таалим-тарбия терминдеринин чечмелеме сөздүгү [Текст] / А. Алимбеков, М. Комлексиз, А. Челикбай. – Бишкек: КТМУ, 2002. – 506 б.
4. **Волков, Г.Н.** Этнопедагогика [Текст]: Учеб. для студ. сред. и высш. пед.учеб. заведений / Г.Н. Волков. – М.: Академия, 2000. – 176 с.
5. **Измайлов, А.Э.** Народная педагогика: Педагогические воззрения народов Средней Азии и Казахстана [Текст] / А.Э. Измайлов. – М., 1991. – 400 с.
6. **Иптаров, С.** Адептик билим берүүнүн айрым илимий-методикалык маселелери: Мугалимдер үчүн усулдук колдонмо [Текст] / С. Иптаров. – Бишкек: Аль Салам, 2012. – 104 б.
7. **Жуматаева, А.С., Назарбекова Б.Ж., Джурсуналиева Н.Дж., Мураталиева П.М.** Кенже мектеп окуучуларын элдик педагогика аркылуу адептик жактан тарбиялоо жөнүндө. //Ж. Баласагын атындагы КУУнун Жарчысы. – 2024, №3 (114) - 142-148бб.
8. **Умарова, Р.Н.** Кыргыздардын салттуу педагогикалык маданиятындагы кыз балдарды социалдаштыруу системасы [Текст]: пед. илим. канд. ... дис.: 13.00.01 / Р.Н. Умарова. – Бишкек, 2021. – 40 б.